

Slovenska kronika XX. stoletja. [Knjiga 1] 1900-1941. Ljubljana : Nova revija, 1995. 457 strani.

Slovenska kronika XX. stoletja. [Knjiga 2] 1941-1995. Ljubljana : Nova revija, 1996. 598 strani.

Stari Latinci so imeli seveda prav: knjige resnično imajo svojo usodo. Kdaj pa kdaj imajo svojo usodo tudi knjižne ocene, pogosto zelo zapostavljena in zlasti pri ljudeh z državnimi denarnicami premalo cenjena oblika znanstvenega dela. Kdor se kaj ukvarja s to plemenito večščino, mi bo po vsej priliki pritrdil, da terja prava, poglobljena in pretehtana ocena pogosto več truda in časa kot precej obsežnejši in več desetkrat bolje točkovani izvirni znanstveni ali strokovni članek. Ocen in poročil se torej ne splača pisati in zato ni čudno, da imajo uredniki vedno večje težave, kako jih izpuliti od ocenjevalcev.

Naj se po tem uvodu, ki je lahko samo delno opravičilo za mojo zamudo, lotim *Slovenske kronike XX. stoletja*, ob čemer naj že v uvodu samokritično ugotovim, da je moj pričujoči prispevek v veliko večji meri poročilo kot ocena. Ko sem na tiskovni konferenci ob predstavitvi prve od obeh knjig gigantskega formata na visokem nivoju v kavarni ljubljanskega nebotičnika pristal, da jo bom ocenil, si nikakor nisem mislil, da bo imela ocena tako dolgo dobo dozorevanja. Že takrat mi je bilo precej jasno, da naloga, ki sem si jo nakopal, ne bo ne lahka ne hitra.

Vse predolgo sem se ubadal z misijo, na kakšen način predstaviti »gromozanski« mozaik 758 zgodb (387 v prvi in 371 v drugi knjigi), ki jih je pisalo v prvi knjigi 20 in v drugi 50 avtorjev (sedem od avtorjev v prvi se pojavlja tudi v drugi knjigi), v pretežni meri strokovnjakov zgodovinskih in njim sorodnih ved. Pri navajanju sodelavcev in avtorjev *Slovenske kronike XX. stoletja* se bom zavestno odrekal navajanju nazivov. Naj povem le, da gre v znatni meri za doktorje znanosti, ki so to bodisi bili že v času izdaje obeh knjig ali pa so to postali v času do nastanka pričujočega knjižnega poročila. Uredniški odbor obeh knjig (Marjan Drnovšek kot strokovni urednik, France Rozman, Peter Vodopivec) je imel ob pomoči drugih sodelavcev nedvomno zelo težko delo, da je logično izbral in nanizal zgodbe, ki so urejene na prvi pogled kronološko, vendar pa je datum pri tem v veliki meri zgolj »izgovor« za zgodbo in njeno postavitev v časovno sosledje.

Pri knjigah, sestavljenih iz množice prispevkov vrste avtorjev, kot so leksikoni, enciklopedije ali pričujoča *Slovenska kronika*, je seveda eno ključnih vprašanj izdelava ustreznega geslovnika: kaj uvrstiti v knjigo in kaj opustiti. Ob zgoraj omenjenih 758 »zgodbah« bi se jih nedvomno našlo še kaj, ki bi po vsej priliki tudi sodile v kroniko, vendar lahko ugotovimo, da je pričujoči izbor precej zadovoljiv, seveda ob znani ugotovitvi, da vsem ljudem nikakor ni mogoče ustreči. Mogoče bo nekemu preveč »zgodb« ene vrste, drugemu pa premalo. Tako bi se kdo lahko spotikal ob velikem številu prispevkov, posvečenih slovenskim izseljencem, v duhu tudi prisotnega mnenja (upam, da manjšinskega), da gre pri tem za obrobno vprašanje slovenske zgodovine. Sam se s tem nikakor ne strinjam in sem prepričan, da je prav ena od temeljnih odlik *Slovenske kronike XX. stoletja* zasluženi poudarek, ki ga daje slovenskim izseljenskim vprašanjem. Pri tem pač lahko sklepamo, da je to posledica dejstva, da je strokovni urednik kronike velik poznavalec slovenske izseljenske zgodovine.

Najbrž bo vsakemu jasno, da na tem mestu ne moremo analizirati vseh 758 poglavij *Slovenske kronike* in da lahko le nanizamo nekaj podatkov in nekaj ugotovitev. Obširno uvodno poglavje za obe knjigi *Slovenci in dvajseto stoletje* je prispeval Peter Vodopivec. V njem najprej uvodoma poudarja »smisel življenja« omenjene kronike, ko naglaša, da se zdi, da se je v 20. stoletju nakopičilo več zgodovine kot prej v vseh dolгих tisočletjih in da to velja tako za Slovence, kot za Evropo in za svet. Svoje sistematično in tehtno razmišljanje sklene z ugotovitvijo, da Slovenci še vedno nimamo sintetičnega dela, ki bi s primerno kritično zgodovinsko razdaljo spregovorilo o naši zgodovini 20. stoletja. Avtor poudari, da je bilo raziskovanje novejšje slovenske zgodovine po drugi svetovni vojni in še bolj v zadnjih dvajsetih letih komunistične Jugoslavije »preveč enostransko usmerjeno in premalo koordinirano, da bi njegove rezultate lahko strnili v kompleksno in zaokroženo celoto«. Dalje ugotovi, da *Slovenska kronika XX. stoletja* pač ni ta zaželena in potrebna sintetična zgodovina slovenskega razvoja po letu 1900, pač pa »kronološko urejen in zapisan pregled najpomembnejših zgodovinskih dogodkov in procesov, ki so v zadnjem stoletju oblikovali slovensko družbo«. Avtorji

posameznih člankov, »večinoma mlajši zgodovinarji«, so tako »splekli gosto mrežo slik in podob, ki se zlivajo v pester pletež starejše in novejše, komaj minule slovenske preteklosti«. Kot poudari, je v kroniki mnogo informacij, podatkov, opozoril, opažanj in ocen, ki so nove za slovensko zgodovinsko, mnoga med njimi pa bodo spodbuda za nova raziskovanja in tehtnejše razprave.

Prva knjiga je nato razdeljena na štiri temeljna poglavja, vsako od njih pa uvaja poseben, obsežen, pregleden članek. Prvo poglavje je posvečeno obdobju od 1900 do 1914, obsega 119 člankov, uvodnega pa je pod naslovom *Vstop v novo stoletje* napisal Janez Cvirm. Članki v tem poglavju se podobno praviloma tudi v naslednjih poglavjih ne omejujejo zgolj na področje politične zgodovine, strankarskega življenja in volitev, ampak posegajo v najširša področja gospodarstva, kulture in umetnosti, duhovnega življenja, družbenih gibanj ter športa. Povsem razumljivo take pestrosti ni med 41 članki v naslednjem poglavju *Leta strahote*, ki obravnava čas prve svetovne vojne 1914-1918, uvodni članek z zgoraj omenjenim naslovom pa je napisala Petra Svoljšak. Obdobje od 1918 do 1929 je glede na število člankov najboljše med vsemi v obeh knjigah, obsega 128 člankov; uvodnega z naslovom *Iz Avstrije v Jugoslavijo* je napisal Jurij Perovšek. Prvo knjigo zaključuje poglavje o Slovencih v letih od 1929 do začetka druge svetovne vojne pri nas leta 1941, obsega 99 člankov, uvodnega *Temno nebo diktature* pa je napisal Egon Pelikan. Cvirm, Svoljšak, Perovšek in Pelikan so bili tudi uredniki ustreznih poglavij.

Druga knjiga ima sedem poglavij, ki so jih uredili Bojan Godeša, Božo Repe in Niko Grafenauer. Tragičnemu obdobju slovenske zgodovine v letih 1941-45: okupaciji, odporu, revoluciji in državljanski vojni je posvečenih 51 člankov, uvodnega *V vrtincu bratomorne vojne* pa je napisal Bojan Godeša. Naslednje poglavje, označeno kot *Čas graditve*, ki obsega obdobje od 1945 do 1952 in je bilo v svojem začetku 1945 vse kaj drugega, namreč čas množičnih umorov, obsega 71 člankov. Naslednja poglavja *Odpiranje v svet* zajemajo 62 člankov, ki obravnavajo dogodke v letih 1953-1963, *Čar demokratizacije* obsega 45 dogodkov v času partijskega »liberalizma« v letih 1964-1973, *Svinčena leta* vsebujejo 18 prispevkov iz obdobja 1974-1980, *Trenja in vrenja* 54 prispevkov za obdobje od 1980 do 1990 ter *Sami po sebi* 70 člankov za obdobje samostojne slovenske države od 1991 do 1995. Za vseh zadnjih šest poglavij je napisal uvodne članke Božo Repe.

Če primerjamo avtorje obeh knjig, lahko ugotovimo, da so v prvi knjigi skoraj v celoti zastopani strokovni oz. znanstveni preučevalci slovenske preteklosti, s par izjemami literarnih torej »običajni« zgodovinarji, medtem ko je poklicna sestava avtorjev druge knjige veliko bolj pisana; poleg še vedno večinskih zgodovinarjev najdemo še literarne in umetnostne zgodovinarje, arheologe, politologe, umetnike različnih strok, ekonomiste, pravnike, novinarje, publiciste in politike, včasih nekatere v kombinacijah teh navedenih poklicev. Bolj kot v prvi knjigi je tako tudi z izborom avtorjev v drugi očitna bližina in aktualnost predstavljenega dogajanja, saj o nekaterih dogodkih pišejo tudi njihovi neposredni udeleženci.

»Zgodbe« same so zavestno pisane v povprečnem bralcu prijaznem slogu, zato nimajo kritičnega aparata in vsaka zase tudi ne navedenih virov in literature. To seveda pomeni določeno oviro za uporabo pri strokovno-znanstveno zahtevnejših bralcih, ki bi podatke v člankih radi kritično preverili in uporabili za svoje nadaljnje raziskovanje. Nekaj te pomanjkljivosti v znatni meri odpravi obsežen in zelo koristen »servisni del« ob koncu druge knjige, ki »pokriva« obe knjigi in obsega enajst prispevkov: etnične in politične karte, osem strani dolg seznam literature in virov, seznam slikovnega gradiva, kratke biografske podatke o 35 najmarljivejših avtorjih obeh knjig ter kar 27 strani dolgo *Imensko kazalo*, ki pa vključuje tako imena oseb kot zemljepisna imena in nazive organizacij, zavodov, prireditev ipd.

Ob vsem tem velja posebej opozoriti že izredno bogat slikovni del *Slovenske kronike*, ki znatno presega kategorijo ilustracije in praviloma deluje kot dodatna »zgodba v zgodbi«, oziroma kot pomemben dopolnilni zgodovinski vir. Kdor se malo spozna na uredniško delo, tako glede tekstov kot ilustracij, mi bo nedvomno pritrdil, da si zaslužijo vse priznanje vsi znanstveni in tehnični uredniki in sodelavci knjige, še posebej pa nedvomno njen neumorni »motor« strokovni urednik Marjan Drnovšek, ki je ob vsem napornem in dolgotrajnem »vojskovanju« z avtorji in gradivom zmožal še napisati kar prek 70 prispevkov s področja slovenskega izseljenstva.

Ves ta pisani kalejdoskop zgodb in avtorjev se seveda nujno odraža na vsebini *Slovenske kronike*. Članki so med seboj zelo različni. Ta pestrost v slogovnem oblikovanju prispevkov in v pristopu do njih sama po sebi notranje trdnosti knjige nikakor ne moti, velikokrat ji daje celo še posebno mikavnost. V tem pogledu bralca posebej spravijo v dobro voljo znanstveno neoporečni, hkrati pa za avtorja značilno pikro-duhoviti članki Igorja Grdine. Založba Nova revije si je *Slovensko kroniko XX. stoletja* zamislila kot nov, svež in s starimi zapovedanimi pogledi iz prejšnjega totalitarnega sistema neobremenjen pogled na najnovejšo slovensko zgodovino, ki bo delo novih, mladih, neobremenjenih avtorjev. To ji je uspelo do določene mere, pri nekaterih avtorjih bolj, pri drugih manj. V nekaterih člankih je več novih spoznanj, drugje so še zasidrane stare, pogosto z novjšimi raziskavami presežene trditve, še zlasti v nekaterih prispevkih o pogledih in dejavnosti katoliškega tabora.

Mogoče bi bilo zdaj na tem mestu začeti nizati seznam napak, pomanjkljivosti, zgodb, ki jih v kroniki ni. Tokrat jih ne bo, ker sem prepričan, da bi ta seznam lahko nastal le ob temeljitim pregledu vseh omenjenih 758 prispevkov, tako da bi bil ocenjevalec lahko nepristranski do vseh avtorjev. Pri zgolj diagonalnem branju in poskakovanju skozi zgodbe pač najdeš napako tu, pomanjkljivost tam, morebitnih napak v preskočenih zgodbah pa seveda ne navedeš. Tako nujno nepopolno navajanje in komentiranje napak ima pač svoj smisel pri monografijah, oziroma pri zbornikih in revijah s takim številom avtorjev, ki jih ocenjevalec lahko še obvlada. Ob vsem tem seveda še zdaleč ne trdim, da je ta moj pristop k ocenjevanju »edino zveličaven«, zato bralce opozarjam na nekatere ocene *Slovenske kronike XX. stoletja*, ki vsebujejo take sezname napak in pomanjkljivosti.

Najprej bi omenil dve skrbni oceni – vsake knjige posebej, ki jih je v *Prispevkih za novejšo zgodovino* objavila Vida Deželak-Barič, za prvo knjigo v letniku 36/1996, na straneh 310-315 in za drugo knjigo v naslednjem letniku 37/1997, na straneh 114-118. »Odlike in šibkosti« 1. knjige *Slovenske kronike XX. stoletja* je v *Književnih listih Dela* z dne 14.12.1995 poznavalsko nanizal Joža Mahnič. O prvi knjigi *Slovenske kronike XX. stoletja* je objavil oceno Igor Škamperle v 21. številki *Razgledov* letnika 1995 na strani 26, o drugi knjigi pa Mateja Režek v 24. številki *Razgledov* 1996, str. 17 in 18. Zelo temeljito in obsežno se je vsebine predvsem drugega zvezka omenjene *Slovenske kronike* v dveh nadaljevanjih v *Sobotni prilogi Dela* z dne 1. in 8. marca 1997, obakrat na 35. strani, na njen lasten prodoren način lotila tudi Alenka Puhar. Zanimali so jo - poleg mnogo drugega predvsem - vidiki predstavljenosti ali zamolčanosti (v drugem nadaljevanju predvsem kar se tiče žensk) in to v veliki meri tudi v obliki objavljanja zgodb.

Naj ob zaključku ugotovim, da je kljub nekaterim zgoraj navedenim pomislekom mozaični pristop »zgodb« v celoti gledano opravičil svojo osnovno zamisel ter predvsem širšemu zainteresiranemu bralstvu podaja na prijeten način osnovni pregled novejše slovenske zgodovine, tako v celoti kot v posameznih »sestavnih delih«. Da je bila zamisel *Slovenske kronike XX. stoletja* dobra, priča poleg drugega tudi hitrost, s katero je slovenski knjižni trg pokupil prvo naklado te nikakor ne poceni knjige in založbo »prisilil« v njen ponatis. Upamo in želimo si, da bi podobno prijazno usodo doživela tudi njena po proučevanem obdobju sicer starejša, po letniku izida pa precej mlajša, še porajajoča se mlajša sestra – *Slovenska kronika XIX. stoletja*.

Andrej Vovko

Simoničev zbornik : Gradivo s simpozija v Ivanjkovcih. Ur. Jože Lipnik. Maribor : Slavistično društvo Maribor, 1999. 116 strani.

V dneh od 17. do 18. oktobra 1997 je v Ivanjkovcih, rojstnem kraju slovenskega bibliografa in bibliotekarja Franca Simoniča (1847–1919), potekal mednarodni znanstveni simpozij, ki so ga skupaj pripravili Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru, Osnovna šola Ivanjkovci, občini Ormož in Gornja Radgona, sorodstvo Franca Simoniča ter krajanje Ivanjkovcev.

Simpozij je bil organiziran v počastitev stopenetdesetletnice rojstva Franca Simoniča, ki je gimnazijo obiskoval v Mariboru, nato odšel v Gradec, kjer je po končanem študiju zgodovine in slavistike nastopil službo v muzeju Joanneum (1874), čez dve leti doktoriral iz zgodovine Babenberžanov, nato pa do upokojitve služboval v Univerzitetni knjižnici na Dunaju (1877-1907). Zadnja leta svojega